

Tartumaa toidustrateegia koostamine

Visiooniseminar
9. september 2021

Kava

I osa kl 10.00–12.00

- Tervituskõne – Urmas Klaas (Tartu linnapea)
- Ülevaade Euroopa ja Eesti suundumustest toiduvaldkonna arendamisel – Rando Värnik (Eesti Maaülikool), Marko Gorban (Maaeluministerium)
- Tartumaa toiduvaldkonna uuringu ja selle peamiste järelduste tutvustamine – Jaan Urb (OÜ Cumulus Consulting)
- Sõnavõttud ettevõtjatelt ja teistelt partneritelt kohaliku toidu edendamisel – Kristo Raud (AS Salvest), Joel Ostrat (OU Gustav Cafe), Elke Lillemets (OU Marjamaa Talu), Triin Pikk (SA Tartu 2024), Marleen Viidul (Autovabaduse puistee)

12.00–13.00 Võrgustumise lõuna Tartumaa maitsetega

II osa kl 13.00–15.00

- Tartumaa toiduvaldkonna väljakutsed ja visioon. Arutelu ja töögrupe juhivad Jaan Urb (OÜ Cumulus Consulting)
- Miks on toiduvaldkonna arendamine Tartumaal oluline?
- Milline võiks olla Tartumaa toidupiirkonna soovitud tulevikupilt?
- Milliseid samme tuleb selleks astuda?

Toiduvaldkonna taustauuring ja integreeritud toidustrateegia

- Protsessi raames viiakse läbi toiduvaldkonna taustauuring, moodustatakse koostöögrupp, viiakse läbi strateegiaprotsess ning koostatakse strateegia lõppdokument.
- Alategevused:
 - Tartu maakonna toiduvaldkonna uuringu läbiviimine, sh:
 - Kvantitatiivne osa: maakonna majanduskeskkonna ülevaade, sh toiduvaldkonda puudutavad sektorid; detailsem sektoripõhine ettevõtlusanalüüs maakonna ettevõtete kohta koostatakse Äriregistri andmetele tuginedes
 - Kvalitatiivne osa: dokumendianalüüs, süvaintervjuud, fookusgrupid
 - Toiduvaldkonna koostöögrupi moodustamine
 - Strateegiaprotsessi läbiviimine, sh:
 - Visiooniseminari (osalevad kõik peamised sihtgrupid) läbiviimine laiapõhjalise sisendi saamiseks, sh visioon, eesmärgid ja tegevused
 - Juhtgrupi moodustamine, strateegiaprotsessi (sh kaasamiskava) määratlemine
 - Juhtgrupi arutelude (3–4) läbiviimine visiooni, eesmärkide ja mõõdikute ning tegevuste määratlemiseks
 - Tagasisideseminari läbiviimine (sama sihtrühm, mis kaasamisseminaril) strateegia ja tegevuskava täpsustusteks
 - Lõppdokumendi koostamine

Mis on Sinu arvates kõige olulisem küsimus toiduvaldkonna arendamisel Tartumaal?

[slido.com](https://www.slido.com)
[#tartumaine](https://twitter.com/tartumaine)

Ülevaade Euroopa ja Eesti suundumustest toiduvaldkonna arendamisel

Rando Värnik (Eesti Maaülikool)
Marko Gorban (Maaeluministeerium)

Tartu maakonna toiduvaldkonna taustauuring

Jaan Urb (OÜ Cumulus Consulting)

Taustauuringu eesmärk

- Anda ülevaade maakonna toiduvaldkonna ettevõtlusest ja peamiste sihtrühmade ootustest maakondlikule toidustrateegiale.
- 2 peamist osa:
 - **Tartu maakonna ettevõtluse ja toiduvaldkonna ettevõtluse ülevaade** (Äriregistri andmetel: majandusaasta aruanded 2017–2019)
 - **Tartumaa toiduvaldkonna väljakutsed, võimalused ja sihtrühmade ootused** (7 fookusgrupi intervjuud ja 5 personaalintervjuud)

Toiduvaldkonna piiritlemine (EMTAK klassifikaatori järgi)

- **Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad, sh:**
 - Üheaastaste põllukultuuride kasvatus; mitmeaastaste taimede kasvatus; taimede paljundamine; loomakasvatus; segapõllundus; põllumajandust abistavad tegevusalad; jahindus ja seda teenindavad tegevusalad
- **Kalapüük ja vesiviljelus**
- **Toiduainete tootmine, sh:**
 - Liha töötlemine ja säilitamine ning lihatoodete tootmine; kala, vähilaadsete ja limuste töötlemine ja säilitamine; puu- ja köögivilja töötlemine ja säilitamine; taimse ja loomse õli ja rasva tootmine; piimatoodete tootmine; jahu ja tangainete, tärklise ja tärklisetoodete tootmine; pagari- ja makarontoodete tootmine; muude toiduainete tootmine
- **Joogitootmine**
- **Toidu ja joogi serveerimine, sh:**
 - Restoranid ja liikuvad toitlustuskohad; toitlustamine üritustel jm toitlustamine; jookide serveerimine

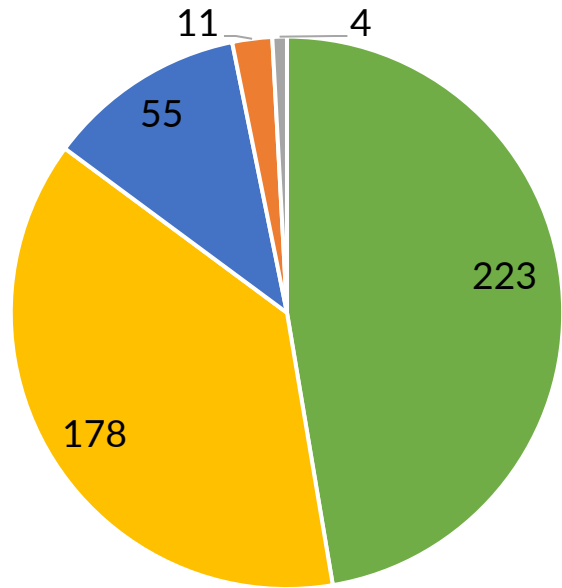
Ettevõtted, sh toiduvaldkonnaga seotud Tartumaal (2019)

	Kõik ettevõtted	Filtreeritud ettevõtted (müügitulu vähemalt 10 000 eurot ja 1 töötaja)	nn „passiivsed ettevõtted“
Ettevõtete arv	12 931 / 885	6 678 / 471	6 253 / 414
Müügitulu (EUR)	6 175 621 425 / 419 161 200	6 097 113 074 / 414 986 179 (6,8%)	78 508 351 / 4 175 021
Eksportivate ettevõtete arv	1 196 / 69	1 083 / 61	113 / 8
Eksporti tulu (EUR)	1 213 335 672 / 45 052 228	1 211 393 104 / 45 018 590 (3,7%)	1 942 568 / 33 638
Töötajate arv	43 351 / 4 616	42 641 / 4 567 (10,7%)	710 / 49

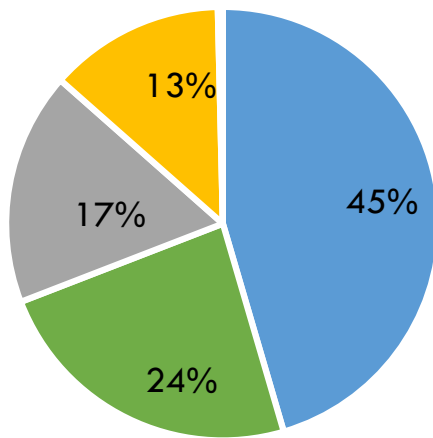
Toiduvaldkonna ettevõtted maakonna KOV-ides

Tegevusala	Elva vald	Kambja vald	Kastre vald	Luunja vald	Nõo vald	Peipsiääre vald	Tartu linn	Tartu vald	Kokku
Joogitootmine				1			2	1	4
Kalapüük ja vesiviljelus	1				1	6	2	1	11
Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad	44	35	25	10	13	22	40	34	223
Toidu ja joogi serveerimine	4	11	1	2	2	3	141	14	178
Toiduainete tootmine	12	6		1	4	2	24	6	55
Kokkuvõte	61	52	26	14	20	33	209	56	471

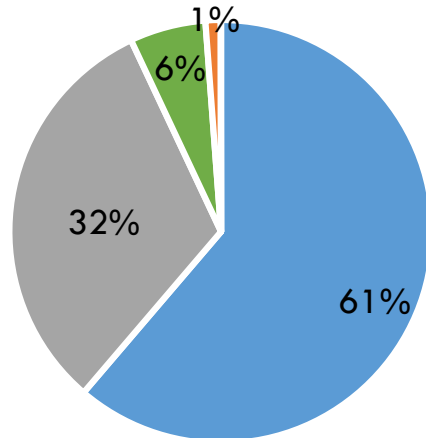
Toiduvaldkonnaga seotud ettevõtted tegevusala lõikes

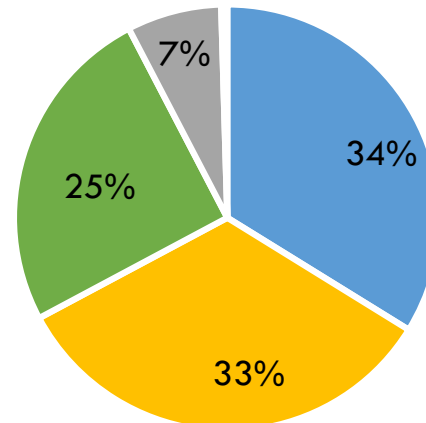
- Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad
- Toidu ja joogi serveerimine
- Toiduainete tootmine
- Kalapüük ja vesiviljelus
- Joogitootmine

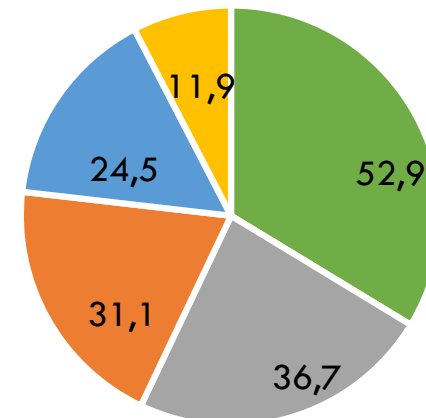
Müügitulu osakaal

Ekspordi osakaal

Töötajate osakaal

Lisandväärtus töötaja

Taime- ja loomakasvatuse valdkond

Taime ja loomakasvatus	Ev. arv	Müügitulu	Eksport	Töötajate arv	Lisandväärtus töötaja kohta	Brutopalk
Elva vald	44	19 948 777	73 359	222	46 069	811
Kambja vald	35	7 929 883	458 255	72	55 974	709
Kastre vald	25	8 329 345	50 820	86	63 842	931
Luunja vald	10	17 527 252	1 808 064	246	51 166	975
Nõo vald	13	3 706 198		35	37 804	631
Peipsiääre vald	22	7 534 676	14 570	80	38 814	771
Tartu linn	40	21 740 243	200 903	298	58 975	806
Tartu vald	34	11 444 043	8 669	110	59 364	753
Üldkokkuvõte	223	98 160 417	2 614 640	1 149	52 951	793

Toidu ja joogi serveerimine

Reasildid	EV. Arv	Müügitulu	Eksport	Töötajate arv	Lisandväärtus töötaja kohta	Brutopalk
Elva vald	4	624 900		21	10 141	536
Kambja vald	11	2 985 677	654	65	11 886	613
Kastre vald	1	34 489		1	37 008	242
Luunja vald	2	88 747		2	15 477	675
Nõo vald	2	324 128		10	9 065	477
Peipsiääre vald	3	493 902	1 565	9	17 224	1 165
Tartu linn	141	48 023 715	7 892	1 361	12 041	621
Tartu vald	14	1 807 369		56	8 841	444
Kokkuvõte	178	54 382 927	10 111	1 525	11 969	611

Toiduainetetööstus ja joogitootmine

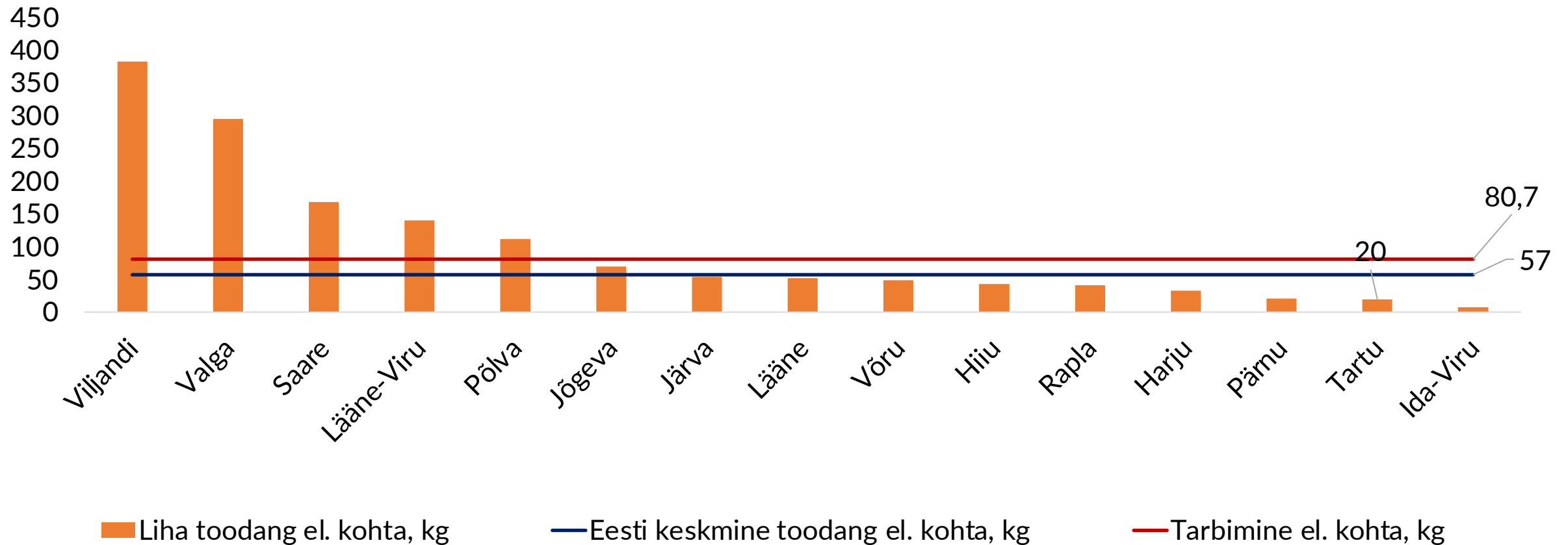
Toiduainete ja joogitootmine	Ev. arv	Müügitulu	Eksport	Töötajate arv	Lisandväärtus töötaja kohta	Brutopalk
Elva vald	12	40 470 578	3 172 180	312	24 113	1 115
Kambja vald	6	2 958 650	10 016	37	25 060	929
Luunja vald	2	30 812		3	3 953	97
Nõo vald	4	36 730 838	5 708 094	199	27 440	1 483
Peipsiääre vald	2	1 755 085	49 796	46	10 960	827
Tartu linn	26	170 008 801	31 391 480	1 241	39 505	1 190
Tartu vald	7	8 925 793	1 538 343	34	91 788	1 301
Kokku	59	260 880 557	41 869 909	1 872	35 563	1 195

Kalapüük ja vesiviljelus

Kalapüük ja vesiviljelus	Ev. arv	Müügitulu	Eksport	Töötajate arv	Lisandväärtus töötaja kohta	Brutopalk
Elva vald	1	10 351		1	9 940	123
Nõo vald	1	523 295	519 937	4	72 247	1 064
Peipsiääre vald	6	769 678	3 993	9	28 886	716
Tartu linn	2	156 996		5	16 851	666
Tartu vald	1	101 958		2	28 028	578
Kokku	11	1 562 278	523 930	21	33 296	729

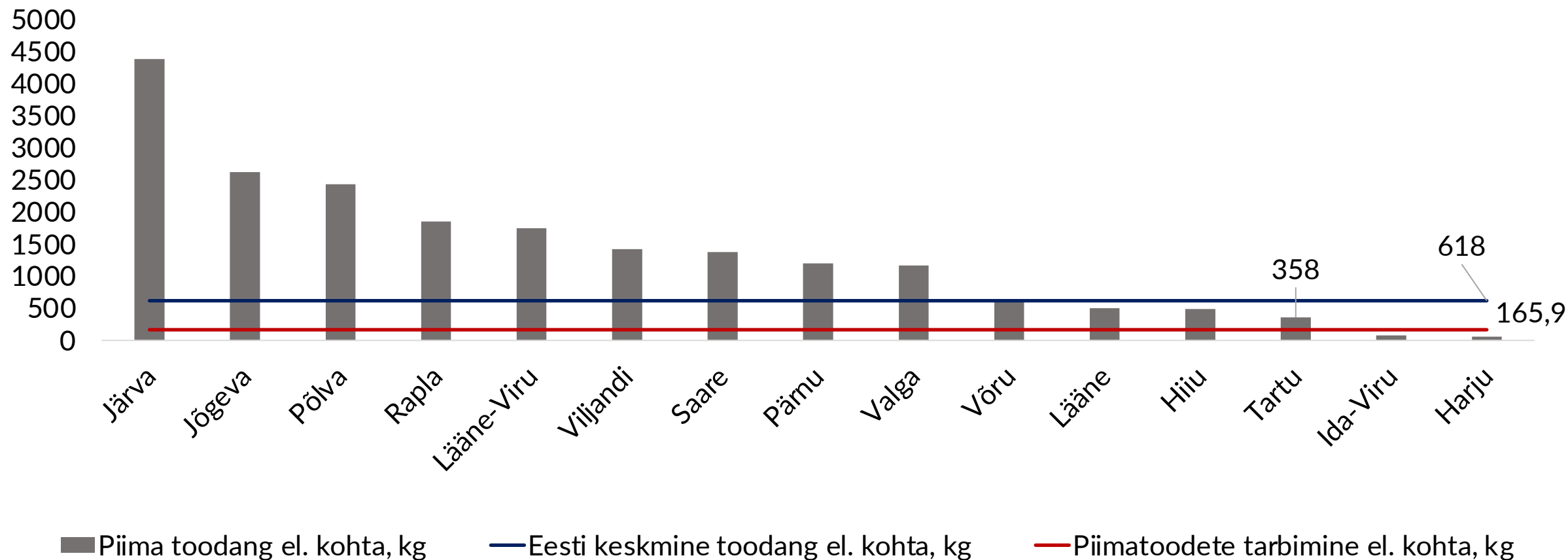
Liha tootmise ja tarbimise võrdlus

(Eesti Statistikaamet 2019, koostajate arvutused)

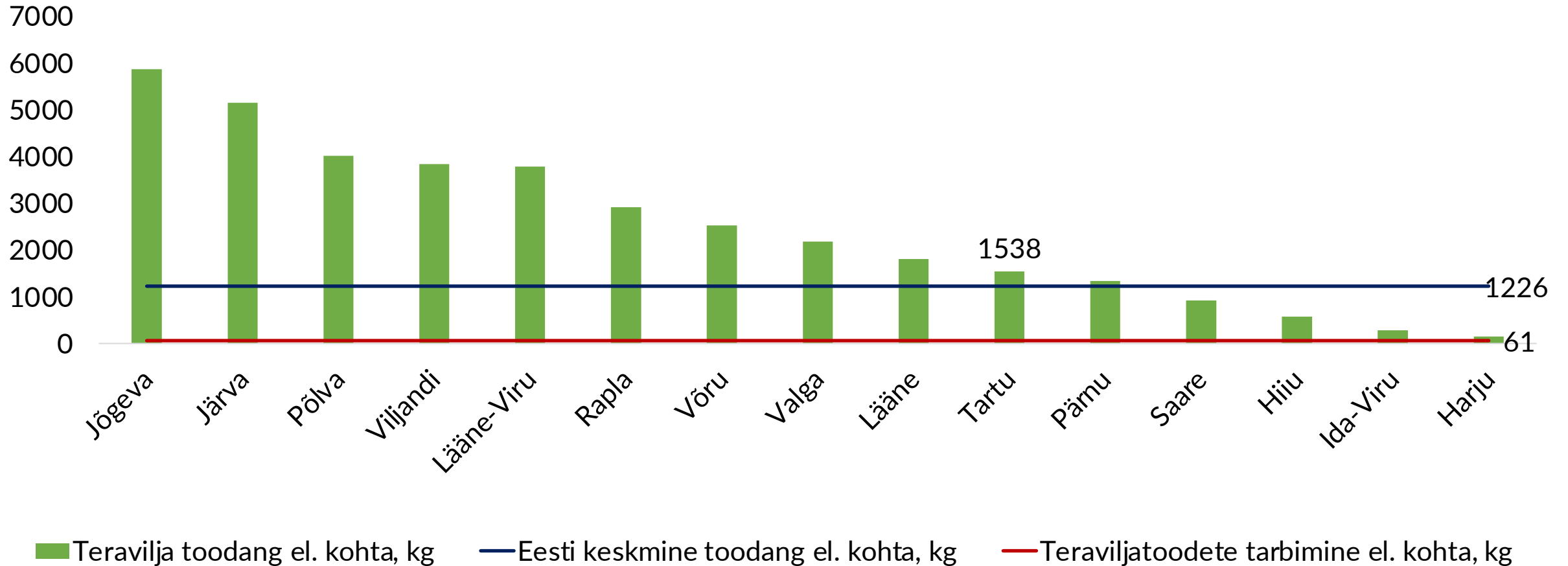
Piima tootmise ja piimatoodete tarbimise võrdlus

(Eesti Statistikaamet 2019, koostajate arvutused)

Teravilja tootmise ja tarbimise võrdlus

(Eesti Statistikaamet 2019, koostajate arvutused)

Kokkuvõte ja järeldused statistilisest analüüsist I

- Pidades silmas kohapealset tarbimist (elanikkonna suurust) ja tänast põllumajandussaaduste tootmist Tartu maakonnas, **võiks piirkonnas nn isemajandamise vaates olla märkimisväärsed potentsiaali nii lihatootmise kui ka piimatootmise kasvatamises, kuna mõlemal juhul on maakonna vastav toodang elaniku kohta oluliselt väiksem kui Eesti keskmine (vastavalt 65% ja 40% väiksem). Teravilja tootmine elaniku kohta Tartu maakonnas ületas Eesti keskmist 25% võrra.**
- Toiduvaldkonnas tegutsevaid aktiivseid ettevõtteid on Äriregistri andmetel Tartu maakonnas ligi 500, nende **kogukäive ulatus 2019. aastal u 420 miljoni euroni ning eksport 45 miljoni euroni.** Arvestama peab, et valdkonnas (eelkõige toitlustussektoris) on palju ettevõtteid (sh FIE-sid), mille ametlik aastakäive jääb alla 10 000 euro ja mis ei mõjuta seega maakonna majandusnäitajaid, kuid mis on olulised nn elustiili ettevõtetena eelkõige maapiirkondades.
- Kogu Tartu maakonna ettevõtlussektori tööhõivest moodustavad **toiduvaldkonnaga seotud töökohad u 11% (ligi 5000 töötajat). Sektori osatähtsus müügitulus on u 7% ning ekspordis 4%.**
- Toiduvaldkonna tegevusalade lõikes tegutses 2019. a 47% ettevõtetest taime- ja loomakasvatusega, 37% toitlustusega ja 10% toiduainetööstuses. Samas andis **45% müügitulust ja 61% eksporditulust toiduainetetööstus, kus töötas ligi 2000 inimest.**

Kokkuvõte ja järeldused statistilisest analüüsist II

- Töötajate poolest suuruselt järgmine oli toitlustussektor (u 1500 töötajat), mida ilmestab madalaim lisandväärtus ning sellega korreleeruvat ka töötasu. Suurim lisandväärtus töötaja kohta loodi taime- ja loomakasvatuses (u 1150 töötajat). Joogitööstuses on vähe ettevõtteid ja seal domineerib A.Le Coq, mis mõjutas suuresti kogu toiduvaldkonna eksporti.
- Tartu maakonnas on mitmeid suuremaid ja tuntuid **toiduainete tööstuse ettevõtteid**, kelle tegevusvaldkonnad on mitmekesised. Üle-eestiliselt tuntud ettevõteteks, kus on enam kui 100 töötajat on **A.Le Coq, AS Salvest, AS Nõo Lihatööstus, OÜ Estover Piimatööstus, OÜ Gustav Cafe ja AS Eesti Leivatööstus**.
- Nende kõrval on terve rivi tuntud tegijaid, nagu nt **AS Tartu Mill, OÜ Rõngu Pagar, AS Rõngu Mahl, OÜ Pühaste Pruulikoda, OÜ Andre Juustufarm, OÜ Astri Köök** jne. Tööstusettevõtteid, mille käive ületas 1 miljoni euro piiri, oli kokku 23.
- Taime- ja loomakasvatuses eristuvad maakonnas 3 suuremat tegijat, kus on enam kui 100 töötajat (**AS Grüne Fee, AS Tartu Agro, AS Plantex**, käibed vahemikud 5–10 miljonit eurot). Lisaks on maakonnas paarkümmend vastava valdkonna ettevõtet, mille töötajate arv jääb vahemikku 10–30 ning käibed ületavad enamasti miljonit eurot.

Kokkuvõte ja järeldused statistilisest analüüsist III

- Toitlustusettevõtteid, kus on enam kui 10 töötajat (vahemikus 10–50), on Tartu maakonna kokku u 50. Neist vaid üksikud asuvad väljaspool Tartu linna. Enam kui 10 töötajaga majutusettevõtteid on maakonna u 15 (suurim on OÜ Dorpat enam kui 100 töötajaga), neist enamik pakub majutuse kõrvalteenusena ka toitlustust.
- Toidustrateegia koostamise puhul on oluliseks küsimuseks, kuidas tagada tasakaalustatud lähenemine suuremate ja väiksemate ettevõtete vahel ning luua tegevusega väärtust kogu sektorile. Seejuures tuleb silmas pidada, et kõrgemapalgalised töökohad, suurem lisandväärtus ja eksport on seotud eelkõige tööstusega (osalt ka taime- ja loomakasvatusega), samas kujundab toitlustusettevõtte tase kitsamalt elu- ja külustuskeskkonna atraktiivsust ning loob võimalusi elustiiliettevõtetele ja hooajatöölisele (sh ka tudengitele).

Tugevused (alus: fookusgrupid ja intervjuud)

1. Tartu linn **maakonna ja Lõuna-Eesti keskusena on piisavalt suur turg** nii põllumajandusettevõtetele, töötlejatele, toitlustajatele kui ka teistele toiduvaldkonnaga seotud osapooltele.
2. Tartu maakonna **toiduvaldkond ning vastav ettevõtlus on piisavalt suur, mitmekesine ja eripärane**, maakonnas on nii tugevaid toorme kasvatajaid (köögiviljast kalani), erinevate toiduvaldkondade töötlejaid (joogitootjatest juustudeni), suuremaid kui ka väiksemaid ettevõtteid jne.
3. Maakonnas on head **looduslikud tingimused toorme kasvatamiseks**, mullaboniteet on väga hea ja väärtusliku põllumaa osakaal kõrge.
4. Kohaliku **toorme ja toidu väärtustamine ja kasutamine on tõusuteel**, maakonnas on mitmeid hästitoimivaid algatusi (nt ligi 200 väiketootjat ühendav Taluturg), juurde on tulnud uusi pakkujaid jne.
5. Tartu linna ülikoolide ja teadusasutuste baasil on **väga head võimalused teadus-arendustegevusteks toiduvaldkonnas**, olemas on vastavad laborid, tootearendusega tegelevad ettevõtted jms.
6. Maakonnas on **palju erinevaid turismi- ja toidusündmusi ning turismivõrgustikke**, mis on tuntud ja hästi turundatud ning loovad head eeldused toiduvaldkonna arendamiseks ja propageerimiseks.
7. Maakonnas on **arvestatav hulk aktiivseid toiduvaldkonnas tegutsejaid** (tootjad, töötledjad, toitlustajad, võrgustike eestvedajad, teadus- ja arendusasutuste esindajad jt), kes on avatud ja valmis valdkonna ühiseks arendamiseks.

Kitsaskohad (alus: fookusgrupid ja intervjuud)

1. Tartumaa **toidutraditsioonid on määratlemata, puudub maakondlik (toidu)bränd** ja sellest lähtuv ühine turundustegevus.
2. Puudub **infobaas ja koostöövõrgustik**, mis **ühendaks kohalikud tootjad** (põllumajandussaaduste kasvatajad, väiketootjad jt) ja **tarbijad** (eraisikud, toitlustajad jt), koostöö maa- ja linnapiirkonna ettevõtjate vahel, infovahetus, kogemuste jagamine jms on vähene.
3. **Väljaspool Tartu linna on heal tasemel toitlustusasutusi vähe**, kvaliteet on kohati kõikuv. Samas on ka linna toitlustusasutuses kohati probleemiks **kohaliku kvaliteetse tooraine kättesaadavus**.
4. Väiketootjatel (eelkõige) **võib olla keeruline leida turustuskanaleid**, nt jaekettidesse pääsemine, ekspordivõimluste leidmine jms on alustajatel keeruline.
5. **Avaliku sektori asutustes** (lasteaiad, koolid, muud asutused) **on kohaliku puhta tooraine eelistamine ja suurem kasutamine väljakutse**, mida takistavad osaliselt ka hangete korraldamisest tulenevad piirangud aga ka teadlikkus.
6. Kohaliku **puhta tooraine väärtustamises ja kasutamises (tarbija teadlikkus) on arenguruumi** (nii eratarbijad kui ka nt haridusasutused), importkaup on eelkõige hinna tõttu laialt levinud, samas ei teadvustata piisavalt, kust see pärineb, mida sisaldab jne.
7. Toidu raaskamise, toidujäätmete kasutamise ja **laiemalt säästliku majandamise** (nt logistika ühine korraldamine, nn jalajälje vähendamine) **osas on arenguruumi**.

Sihtrühmade ootused ühistegevuseks > strateegia eelduslikud fookused (alus: fookusgrupid ja intervjuud)

1. Toidustrateegia üheks selgeks fookuseks peab olema **tootjate ja tarbijate parem kokkuviimine**. Tegevuse laiemaks eesmärgiks on kohaliku puhta tooraine propageerimine ja selle suurem kasutus, mis pikemas vaates võiks anda täiendava arengutõuke nii maakonna primaarsektorile, töötlevale tööstusele, toitlustusele kui ka teistele seotud harudele (laiemalt nt turism).
2. Maakonna oma näo kujundamiseks **toiduvaldkonnas on vajalik ühise brändi loomine** ja/või maakonna eripärade selge määratlemine ja kommunikeerimine. Hetkeseisuga nn kaubamärki ei ole, kuid selle vastu tunnevad enamus asjaosalistest huvi (toetav ühist turundust jne).
3. Tartumaa eripärana peaks olema üheks toidustrateegia eesmärgiks ka **tootearenduse ja innovatsiooni kasvatamine** sektoris rakendades ülikoolide ja teadusasutuste potentsiaali.
4. Toiduvõrgustiku oluliseks ülesandeks jääks ka valdkonna asjaosaliste **info- ja kogemuste vahetuse korraldamine ja üldised teadlikkuse tõstmisele suunatud tegevused**.

Sõnavõttud ettevõtjatelt ja teistelt partneritelt kohaliku toidu edendamisel

Kristo Raud (AS Salvest)

Joel Ostrat (OÜ Gustav Cafe)

Elke Lillemets (OÜ Marjamaa Talu)

Triin Pikk (SA Tartu 2024)

Marleen Viidul (Autovabaduse puiestee)

Võrgustumise lõuna Tartumaa maitsetega (kuni kl 13.00)

MAAILMAKOHVIK: mida võiks toidustrateegia fookuste raames kohe ära teha?

1. Tootjate ja tarbijate parem kokkuviiimine
2. Ühise/maakondliku brändi loomine ja arendamine (sh turundus ja kommunikatsioon)
3. Tootearenduse ja innovatsiooni kasvatamine
4. Teadlikkuse tõstmine (kohalik toit, puhas tooraine jms), info- ja kogemuste vahetuse korraldamine
5. Hullud ideed 😊

GRUPIARUTELU: toiduvaldkonna tulevikupilt

- 1. Milline on Tartumaa toiduvaldkonna unistuste olukord 2030?** (kirjeldage märksõnadega olukorda, kus kõik tugevused ja võimalused on ära kasutatud)
- 2. Milline on Tartumaa toiduvaldkonna "põrguolukord" 2030?** (kirjeldage märksõnadega olukorda, kus kõik kitsaskohad ja ohud on endiselt alles/realiseerunud)

Lisaküsimus (5 x MIKS): miks on toiduvaldkonna ühine arendamine Tartumaal oluline?

Edasi

- Strateegia protsess läheb edasi (okt-dets), kõik saavad panustada! 😊

KÜSIMUS: millises fookusvaldkonnas olen valmis kaasa lööma? (palun pange nimi kleberiga vastava teema juurde)

**cumulus
consulting.**

Aitäh osalemast!